

ปัจจัยที่ส่งเสริมในการดำรงสมณะเพศให้ยั่งยืน

Factors that promote sustainability of the monkhood

พระวิฑิตยา พรหมพิงค์

Phra Witthaya Promping

พระธรรมทูตสายต่างประเทศ วัดพุทธประทีป ประเทศสหรัฐอเมริกา

Foreign Dharma Ambassador, Wat Buddhapradeep, United States

Corresponding Author, Email: wpomping3@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและอุปสรรคการดำรงสมณะเพศของพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่า การบวชพระในประเทศไทยนั้นเป็นประเพณีนิยมมาตั้งแต่อดีต นับแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยแล้ว พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์ดูแลจากรัฐ ในฐานะเป็นองค์ประกอบของสถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันศาสนา ปัจจัยที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์ดำรงสมณะเพศได้นั้นมี 4 ประการ คือ 1. การศึกษา 2. ความศรัทธา 3. ภาระหน้าที่ในด้านคณะสงฆ์ และ 4. รักษาจารีตประเพณี แต่ในปัจจุบันนี้พบว่า พระสงฆ์ในประเทศไทยมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องทุกปี ซึ่งเกิดจากอุปสรรคที่ขัดขวางการดำรงสมณะเพศ 4 ประการได้แก่ 1. ปัญหาสุขภาพ 2. ปัญหาด้านครอบครัว 3. ความเบื่อหน่าย และ 4. กฎระเบียบของคณะสงฆ์

คำสำคัญ : พระสงฆ์, สมณะเพศ, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article is an academic article. The purpose of this article is to study the factors and obstacles to the monkhood of monks. The study found that ordination in Thailand has been a tradition since the past. Since Buddhism came to Thailand, monks have been supported by the state as a component of the main national institution, which is the religious institution. There are four factors that encourage monks to remain monks: 1. education 2. faith 3. responsibilities in the Sangha and 4. preserving traditions. However, at present, it is found that the number of monks in Thailand has been continuously decreasing every year. This

is due to four obstacles that hinder their continued existence: 1. health problems
2. family problems 3. boredom and 4. Sangha regulations.

Keywords: Monk, Monkhood, Buddhism

บทนำ

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นบุคคลที่ผ่านกระบวนการเข้าสู่การเป็นสงฆ์ถือว่าได้เป็นผู้เข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมสงฆ์ได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์การดำรงชีวิตในรูปแบบหนึ่ง เมื่ออยู่ในสังคมสงฆ์จากพระสงฆ์กับเป็นบุคคลธรรมดาเมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ตั้งปณิธานเพื่ออุทิศตนในการศึกษา หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วนำไปสู่ภาคปฏิบัติจนเห็นผลแล้วไปบอกไปสอนต่อไปสร้างศาสนทายาทต่อทั้งที่เป็นองค์การสงฆ์เองและประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตามพระวินัยก็ไม่ได้บังคับว่าเมื่อบุคคลบวชเป็นพระสงฆ์แล้วไม่สามารถลาสิกขาได้พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมนั้นพระพุทธองค์ทรงมอบเป็นธุระให้กับพุทธบริษัท 4 ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี และ อุบาสก อุบาสิกา ผู้ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมสงฆ์เมื่อมีความประสงค์ลาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ก็สามารถที่จะช่วยดำรงพระศาสนาไว้ได้ โดยการพลเมืองที่ดีของสังคมประเทศชาติต่อไป

เนื้อหา

การบวชในภาคเหนือ ทั้งการบวชสามเณรและการบวชพระมักเรียกว่า “ปอย” หรือเรียกให้กระชับว่า “ปอยน้อย” (มณี พยอมยงค์, 2537 : 25) ประเพณีปอยน้อย หรือ ปอยบวช ได้แก่ ประเพณีการบวชเป็กซ์ หรือการบรรพชาอุปสมบทของชาวล้านนา มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น คือ

1. ปอยน้อย คืองานขนาดเล็ก จัดขึ้นเฉพาะวงศ์ญาติและมิตรสหายที่รู้จัก
 2. ปอยบวช งานบรรพชาสามเณรหรือนำเด็กมาบวชเป็นศิษย์วัดในพุทธศาสนา
 3. ปอยเป็กซ์ งานอุปสมบทพระภิกษุ ทางล้านนานิยมใช้คำว่า “เป็กซ์ธู” คำนี้มาจากคำว่า “อุปสัมปทาเปกขะ” ภาคกลางใช้พยางค์หน้าเป็นอุปสมบท ล้านนาใช้พยางค์ท้ายว่า อุปสัมปทาเปกขะ เป็น “เป็กซ์” จึงมีความแตกต่างกันไปทั้งที่ความหมายเป็นอันเดียวกัน
 4. ปอยลูกแก้ว งานบวชที่มีการแห่ลูกแก้ว หรือแห่นาค
 5. ปอยสำอาง คือ ประเพณีปอยบวชสามเณรของชาวไทยใหญ่
- รวมความว่า ปอยน้อยคือประเพณีที่จัดขึ้นเป็นการภายใน เฉพาะวงศ์ญาติและ

มิตรสหายเท่านั้น มิได้เป็นงานส่วนรวมหรือสาธารณะอย่างปอยหลวง อาจมีการร่วมกันบวชเด็กที่เป็นกำพร้าขาดคนดูแลบ้าง โดยเจ้าอาวาสเป็นประธานแต่ก็นานๆ ครั้งไม่มีบ่อย งานที่จัดขึ้นเฉพาะเจ้าภาพและญาติเช่นนี้ จึงเรียกว่า “ปอยน้อย” การปฏิบัติตามจารีตดังกล่าวนับเป็นประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา ประเพณีหนึ่งของ ล้านนาไทย การบวชหรือปอยน้อยในล้านนาไทยนั้น มีความมุ่งหมายและคุณค่าสำคัญดังนี้

1. ต้องการให้เด็กรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้
2. ต้องการให้เด็กรู้ศีลธรรม จริยธรรม
3. ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้วิชาชีพ
4. ต้องการเป็นศาสนทายาท คือ ผู้สืบบรรดกทางพุทธศาสนา
5. ต้องการให้สังคมยอมรับบิดามารดาว่าเป็นผู้ศรัทธาในพุทธศาสนา
6. ต้องการให้เกิดบุญกุศลเป็นการสร้างสมบารมี
7. ต้องการให้เป็นพาหนะสู่สวรรค์และนิพพาน
8. ต้องการเป็นคนสุข เพราะการอบรมบ่มนิสัย

คุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สังคมไทยต้องการคนที่มีความรู้ และได้รับการฝึกหัดอบรมมาจากวัดแล้วว่า “เป็นคนสุข” หรือ เป็น “ชนานบัณฑิต” ชาวบ้านอยากจะให้ลูกสาวแต่งงานด้วย หวังใจว่าคนที่บวชแล้วย่อมรัก ทะนุถนอมลูกเมียไม่ทอดทิ้ง เพราะจิตใจเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เมื่อกุลบุตรได้ผ่านพิธีปอยแล้ว ได้เปลี่ยนแปลงสถานะตนเองจากคนดิบ เป็นพระภิกษุหรือสามเณร มีบทบาทหน้าที่ตามสถานะของตน บางรูปบวชนานจนได้เป็นเจ้าอาวาส แต่ก็นับว่าน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนคนบวชทั้งหมด ส่วนมากมักจะบวช 4-5 ปีแล้วลาสิกขาออกไป ปัจจัยที่ทำให้การดำรงสมณเพศยั่งยืนหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมในการดำรงสมณเพศให้ยั่งยืน

1) การศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงสมณเพศ สังคมไทยสมัยก่อนโอกาสทางการศึกษายังมีไม่ทั่วถึงเหมือนปัจจุบัน การที่ประชาชนทั่วไปจะได้รับการศึกษาส่วนมากมาจากวัด นั่นก็คือการบวชเรียน สังคมจะยอมรับคนที่บวชเพราะถือว่าได้ผ่านการเรียน ด้งานวิจัยของพระมหาทวี ที่กล่าวว่า สังคมไทยในอดีตจึงยกย่องคนที่บวชเรียนแล้วว่าเป็นคนสุข จะทำงานราชการ ก็มีความเจริญรุ่งเรือง หรือจะขอหญิงใดแต่งงานด้วยพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็ไม่ขัดข้อง เพราะเชื่อว่าผู้ที่บวชเรียนแล้ว ย่อมเป็นผู้มีศีลธรรม มีใจเมตตากรุณาและมีความเที่ยงธรรม และดูหมิ่นคนที่ไม่ได้บวชว่ายังเป็นคนดิบอยู่ พ่อแม่บางคนไม่ยอมให้ลูกสาวแต่งงานกับคนดิบก็มี (พระมหาทวี วิสารโท, 2560: 15-25) การบวชจึงเป็นโอกาสของ

คนที่ปรารถนาจะได้ร่ำเรียนเพื่อให้ตนเองอ่านออกเขียนได้และได้รับการยอมรับในสังคม เมื่อเข้ามาบวชแล้ว สิ่งที่วัดจะมอบให้แก่ผู้บวชคือการศึกษา ทั้งตามหลักพระพุทธศาสนา และวิชาชีพต่างๆ ในหลักพระพุทธศาสนานั้น ผู้ที่เข้ามาบวชทุกคนจะได้รับการศึกษาที่เรียกว่า สัทธรรม 3 ได้แก่

1) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษา พระภิกษุมีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เป็นผู้มีความรู้ ความจำ ซึ่งเกิดจากการสดับรับฟังมากและการศึกษาเล่าเรียนมา มาก จากนั้นก็เริ่มนำพระธรรมวินัยและข้อวัตรปฏิบัติที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียนนั้น มาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนโดยนำพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่แนะนำให้ พุทธศาสนิกชนได้ใช้และยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ

2) ปฏิบัติ พระภิกษุเมื่อได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้วจะมากหรือน้อยก็ตาม ย่อมต้องได้ประพฤติปฏิบัติตนทั้งในด้านพุทธบัญญัติและการอบรมขัดเกลาจิตใจของตน ให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดไม่ให้เกิดบกพร่อง ไม่ให้ต่างพร้อย

3) ปฏิเวธ แปลว่า การรู้แจ้งแทงตลอดในข้อธรรมของพระพุทธเจ้า พระภิกษุเมื่อได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมย่อมรู้แจ้งแทงตลอดในพระธรรมวินัยนั้น ได้รับมรรคผลหลังจากที่ได้เพียรพยายามปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่มุ่งหวังไว้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 278-279: 268-269)

หากจะสรุปหน้าที่ของพระภิกษุแล้วพระภิกษุย่อมมีหน้าที่ที่สำคัญ 2 ประการดังนี้ 1. คันถธุระ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมหรือพระธรรมวินัย และ 2. วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะต่างๆ

บทสรุปการศึกษา ปริยัติ ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ ก็ทำให้ พระภิกษุนอกจากจะทำหน้าที่ทั้งสามประการแล้ว ยังต้องควรได้ช่วยเหลือสังคม ด้วยการช่วยพัฒนาท้องถิ่นกันดารต่างๆ ช่วยบูรณะซ่อมแซมเสนาสนะอันเป็นสมบัติทางศาสนา ช่วยพัฒนาสาธารณประโยชน์พื้นฐานของสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาศาสนา และอนุเคราะห์ให้ กุลบุตรกุลธิดาได้ศึกษาเล่าเรียนตามความเหมาะสมอีกด้วย

2) ศรัทธา

พระพุทธเจ้าทรงมีพระสงฆ์สาวกเป็นกำลังหลักในการสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา การสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส การตอบปัญหาข้อข้องใจ

สงสัยเป็นต้นโดยที่พระพุทธเจ้าประทานหลัก พระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติสมควรและยึดมั่นในคุณธรรมของผู้แสดงธรรมจึงสามารถสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชน โดยมีคุณสมบัติที่ปรากฏภายในภายนอกได้แก่ ด้านบุคลิกภาพรูปร่างหน้าตาและคุณธรรมของผู้สร้างศรัทธา ประเภทของศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา แบ่งศรัทธาออกเป็น 4 อย่าง คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 822: 443)

(1) กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่ากรรมดีกรรมชั่วเป็นเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป

(2) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วจะต้องมีผลติดตามมา

(3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือ เชื่อว่าแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบผลของกรรมนั้น

(4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ คือทรงเป็นผู้ตรัสรู้สัจธรรมด้วยพระองค์เองโดยชอบ

สรุปลักษณะศรัทธา 4 ช่วยเกื้อหนุนในการดำรงสมณเพศ เช่น กัมมสัทธา เวลาดำรงสมณเพศเชื่อในเรื่องกรรมดี และกรรมชั่ว และเป็นการตอกย้ำในการไม่คิดทำความชั่ว เพื่อให้ไม่ให้เป็นบุคคลที่ก่อเขิน และส่วนตถาคตโพธิศรัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และมีแนวทางการปฏิบัติตามแนวทางของพระวินัย เพื่อให้ไม่เป็นคนที่มีความมั่นคงต่อการฝึกฝนตนเองให้เป็นพระที่ดี

3) ความรับผิดชอบในงานคณะสงฆ์

วัดไทย มีหลายแบบแตกต่างกันอยู่มากพอสมควร พิจารณาดูคิดว่าพอจะจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

ประเภทแรก เป็นวัดที่มุ่งพัฒนาถาวรวัตถุ ให้มีความโอ้อ่า หรูหรา มีสิ่งก่อสร้างเสนาสนะใหญ่โตราคาแพง ถ้าโตที่สุด แพงที่สุดในจังหวัด หรือในภาคได้ก็ดีบางที่ก็อ้างเป็นสถิติระดับชาติหรือระดับโลกไปเลยบางที่ก็คิดสร้างสิ่งแปลกๆ ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน เพื่อให้เป็นชิ้นแรกขึ้นเดียวในประเทศหรือในโลก วัดประเภทนี้ต้องใช้ทุนรอนมาก ถ้าไม่มีมหาเศรษฐีใจบุญอุปถัมภ์เป็นพิเศษ เจ้าอาวาสก็ต้องหาเงิน เก่งเป็นพิเศษ ก็มักไม่แคล้วอาศัยพระพุทธรูป สร้างวัดถ่มมรดกเครื่องรางของขลัง หรือทำนายทายทักโชคชะตาราசி สะเดาะเคราะห์ สะเดาะโสภไปตามเรื่องเงินที่ได้จึงมักมาจากผู้มีความโลภในหัวใจเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่ผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงผู้เข้าวัดก็จะเป็นคนทั่วไปไม่ใช่คนในท้องถิ่น

ประเภทที่สอง เป็นวัดที่มุ่งเน้นปริยัติ มุ่งให้คน พระ เณร ได้รับการศึกษาในรูปแบบและวิธีการต่างๆ เช่น ช่วยสร้างโรงเรียน สอนหนังสือชาวบ้าน จัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และอาจสูงถึงขั้นอยากให้เป็น วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ วัดประเภทนี้ ถ้ามีทุนรอนไม่มากอาจจะเห็นมีกฐิน โบสถ์ ศาลาเก่าซ่อมซ่อม แต่ว่ามีอาคารเรียนที่สวยงาม มีกิจกรรมเพื่อการศึกษาในวัด ไม่ขาดวัดที่มุ่งจัดการศึกษามักยากจนเพราะเอาเงินที่มีอยู่ไปทุ่มเทเพื่อการศึกษาเสียหมด

จากที่ได้ศึกษาวัดมี อยู่ 2 ประเภท แล้วเมื่อวัดมุ่งพัฒนาถาวรวัตถุ เมื่อเจ้าอาวาสได้สร้างเสนาสนะภายในวัด เกิดสร้างไปแล้วยังไม่เสร็จ แล้วมรณภาพไป จึงทำให้ภาระตกไปที่พระในวัดกับศรัทธา ที่จะต้องสร้างให้สำเร็จ จึงทำให้ศรัทธาต้องขอความเมตตาให้พระในวัดที่ต้องมารับหน้าที่ภาระเป็นสมภารต่อไป จึงเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความยั่งยืน เพราะท่านจะต้องรับภาระหน้าที่จนสร้างวัดสำเร็จ และยังเป็นกำลังใจในกิจกรรมต่างๆ ให้วัดสามารถขัดเกลากิเลสจิตใจได้

4) จาริตและประเพณี

จาริตประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ที่มนุษย์ยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน (มานิตย์ จุมปา, 2548: 5) โดยปกติแล้วประเพณีนั้น เป็นสิ่งที่มุ่งถึงการกระทำภายนอกของมนุษย์เป็นกฎเกณฑ์ที่บังคับพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมา จาริตประเพณีนั้นอาจเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น จาริตประเพณีในเรื่องของการแต่งงาน ในเรื่องของการหมั้น อย่างของไทยมีการที่จะต้องไป สู่ขอจากฝ่ายหญิง มีขันหมาก มีสินสอด มีของหมั้น ไปให้ฝ่ายหญิงก็ถือว่าเป็นจาริตประเพณีอย่างหนึ่ง

ประเพณี (tradition) เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์ และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ อันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่างๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีนั้นดีอยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็น วิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัดวาอารามต่างๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาลเป็นต้น

ประเพณี คือ ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็น แบบอย่างเดียวกัน เป็นระเบียบแบบแผน ที่เห็นว่าถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ และมีการ

ปฏิบัติสืบทอดกันมา

ประเภทของประเพณี

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับศีลธรรมและสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวม มีการบังคับให้กระทำถ้าไม่ทำถือว่าผิดหรือชั่วต้องมีการลงโทษ

2. ขนบประเพณีเป็นประเพณีที่ได้มีระเบียบแบบแผนวางไว้โดยตรง คือมีระเบียบกฎเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจน หรือโดยอ้อม เป็นประเพณีที่รู้จักกันทั่วไป ไม่ได้วางไว้แน่นอน ปฏิบัติโดยการ บอกเล่าสืบทอดกันมา

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดา ไม่มีระเบียบแบบแผน เหมือน ขนบธรรมเนียม ไม่มีถูกผิดเหมือนจารีตประเพณี เป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันมาจนเกิดความเคยชิน จนไม่รู้สึกรู้สีกเป็นหน้าที่

2. ปัจจัยอุปสรรคในการดำรงสมณะเพศให้ไม่ยั้งยืน

เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ตั้งปณิธานเพื่ออุทิศตนในการศึกษา หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วนำไปสู่ภาคปฏิบัติจนเห็นผลแล้วไปบอกไปสอนต่อไปสร้างศาสนทายาทต่อทั้งที่เป็นองค์กรสงฆ์เองและประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตามพระวินัยก็ไม่ได้บังคับว่าเมื่อบุคคลบวชเป็นพระสงฆ์แล้วไม่สามารถลาสิกขาได้พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมขึ้นพระพุทธรูปองค์ทรงมอบเป็นธุระให้กับพุทธบริษัท 4 ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี และ อุบาสก อุบาสิกา ผู้ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมสงฆ์เมื่อมีความประสงค์ลาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ก็สามารถที่จะช่วยดำรงพระศาสนาไว้ได้ การบวชก็มีปัญหาที่จะต้องลาสิกขา ดังนี้

1) ปัญหาจากสุขภาพ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งพระอุทานว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม ทางมีองค์แปดเป็นทางอันเกษม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 49: 216) พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม โดยนัยเบื้องต้น จนถึงสูงสุด เพราะฉะนั้น ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง เป็นพระพุทธพจน์ แต่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเอามาใช้กัน ก็เข้าใจเพียงโรคร่างกาย แต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครอบคลุมทุกส่วน ทั้งการไม่มีโรค คือ โรคทางกาย เป็นสิ่งที่ดีประเสริฐ เพราะ การไม่มีโรคทางกาย ก็สามารถที่จะนำมาซึ่งสิ่งที่ดี ไม่ต้องเสียทรัพย์และอื่นๆ เพราะการมีโรคทางกาย และ มุ่งหมายถึง การไม่มีโรค คือ ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นด้วย ย่อมนำมาซึ่ง ลาภ คือ ธรรมฝ่ายดี คือ กุศลธรรม ศรัทธา ปัญญา เป็นต้น และ ธรรมทุกอย่างเป็นทุกข์ เพราะเกิดขึ้นและดับไป ยกเว้นพระนิพพาน ที่เป็นสุขส่วนใหญ่แล้ว ก็มักจะคิดถึงโรคทางกาย แต่ก็ยังมีโรคอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเห็นได้ยากและรักษาได้ยาก นั่นก็คือ โรคทางใจ คือ กิเลสที่สะสมมาอย่างเนิ่นนานในสังสารวัฏฏ์ ซึ่งเป็นเครื่อง

เสียดแทงจิตใจ ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่ผ่อนคลาย トラบไตที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความ เป็นพระอรหันต์ ก็ยังไม่พ้นไปจากโรคทางใจ การที่จะรักษาโรคทางใจ ย่อมยากกว่าโรคทางกาย ซึ่งจะต้องอาศัยกาลเวลาที่ยาวนานในการสะสมปัญญาและความดีประการต่างๆ ที่จะค่อยๆ รักษาโรคทางใจไปที่ละเล็กทีละน้อย จนกว่าจะเป็นผู้ไม่มีโรคทางใจ คือกิเลส อิกเลย เมื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความ เป็นพระอรหันต์ เมื่อดับขันธปรินิพพานแล้ว ไม่ต้องมีการเกิดอีก ไม่ต้องมีทั้งโรคทางกายและโรคทางใจ

พระพุทธองค์ทรงกำหนดวัตถุประสงค์การใช้ปัจจัย 4 ที่มีอานุภาพในการขจัดกิเลสและเป็นมาตรฐานโลก ปัจจัย 4 คือ อุปกรณ์การฝึกนิสัย ขจัดกิเลสสำหรับพระภิกษุสามเณร ได้แก่ 1. จีวร 2. บิณฑบาต 3. เสนาสนะหรือที่พักอาศัย 4. ยารักษาโรค ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตขั้นต่ำสุด ในการบริโภคใช้สอยนั้น หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งขาดหรือน้อยเกินไปก็ตาม มากเกินไปก็ตาม หรือคุณภาพของสิ่งที่ใช้ดีเกินไป หรือด้อยเกินไปก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อ 1. สุขภาพพลานามัย 2. ชีวิต 3. การประพฤติปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ และ 4. ความรู้สึกรักของประชาชนและเพื่อนสหธรรมิกนอกรากนี้ ปัจจัย 4 ยังหมายรวมถึงสิ่งของเครื่องใช้อื่นๆ ที่เนื่องด้วยปัจจัย 4 เช่น

1. สิ่งของที่เนื่องด้วยจีวร เช่น เครื่องนอน เครื่องห่ม เข็ม ด้าย เป็นต้น
2. สิ่งของที่เนื่องด้วยบิณฑบาต เช่น ภาชนะ ถ้วย ชาม ช้อน เป็นต้น
3. สิ่งของที่เนื่องด้วยเสนาสนะ เช่น ตู โต้ะ เตียง ตั่ง เก้าอี้ เป็นต้น
4. สิ่งของที่เนื่องด้วยยารักษาโรค เช่น เครื่องมือปรุงยา อุปกรณ์การแพทย์ การพยาบาล เป็นต้น

เหตุปัจจัยในเรื่องการดำรงสมณะเพศ ที่เกิดอาพาธ แม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์ที่มีญาติพี่น้องอยู่ใกล้วัดก็ขาดการดูแลเช่นกัน สำหรับการดูแลสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ด้วยกันเองพบว่ามีน้อยมาก ส่วนใหญ่มีเพียงถามทุกข์สุขเท่านั้นและมีค่าใช้จ่ายในการไปพบแพทย์ไปโรงพยาบาลหรือไปรักษาที่คลินิก ซึ่งพระสงฆ์เมื่อป่วยเป็นโรคเรื้อรังและเป็นพระสูงอายุแพทย์ลงความเห็นว่าเป็นต้องมีผู้ดูแลอย่างต่อเนื่องเมื่อแพทย์ให้กลับไปรักษาต่อที่วัด

2) ปัญหาเรื่องครอบครัว

พระสงฆ์ที่มาจากบวชในพระพุทธศาสนาเมื่อบวชได้ศึกษาคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็มีความตั้งใจจะบวชไปวันต่อวันแต่บางครั้งครอบครัว คือบิดา มารดา ขาดบุตรสืบวงศ์สกุล พ่อแม่เลยมาปรารภกลับบุตรที่ได้มาบวชในบวรพระพุทธศาสนาเลยเป็นอุปสรรคในการดำรงสมณะเพศ ในเรื่องพุทธกาลพระพุทธเจ้า ตรัสในปุตตสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22

ข้อ 95: 41) ว่า “ภิกษุทั้งหลาย มารดา บิดา เล็งเห็นฐานะ 5 ประการนี้ จึงปรารถนาบุตรเกิดในสกุล คือ บุตรที่เราเลี้ยง มาแล้วจักเลี้ยงตอบแทน 1 จักทำกิจแทนเรา 1 วงศ์สกุลจักดำรงอยู่นาน 1 บุตรจักปกครองทรัพย์มรดก 1 เมื่อเราตายไปแล้วบุตรจักบำเพ็ญทักษิณาทานให้ 1 ภิกษุทั้งหลาย มารดาบิดาเล็งเห็นฐานะ 5 ประการนี้แลจึงปรารถนาบุตรเกิดในสกุล” ฉะนั้น บุตรผู้เป็นสัปบุรุษ ผู้สงบ มีกตัญญูทเวที เมื่อระลึกถึงบุรพคุณของท่าน จึงเลี้ยงมารดาบิดา ทำกิจแทนท่าน เชื้อฟิงโรวาทเลี้ยงสนอง พระคุณท่าน สมดังที่ท่านเป็นบุรพการี ดำรงวงศ์สกุล บุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ ด้วยศีล ย่อมเป็นที่สรรเสริญทั่วไป

3) ความเบื่อหน่าย

ความเบื่อหน่าย เป็นภาวะอารมณ์หนึ่งของมนุษย์ที่รู้สึกขาดกิจกรรม หรือเมื่อมนุษย์รู้สึกไม่สนใจต่อโอกาสที่อยู่รอบตัว ไม่พึงพอใจกับสถานะที่เป็นอยู่ หรืออยากเปลี่ยนแปลงสถานะแต่เปลี่ยนไม่ได้ หรือการไม่มีสิ่งเร้าหรือแรงบันดาลใจมากระตุ้น หรือเป็นสถานะที่ไม่ยินดียินร้ายกับสิ่งใด จึงทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ซึ่งภาวะอารมณ์นี้จะเกิดแต่เพียงช่วงหนึ่ง แต่ก็อาจหายไปได้เอง

สิ่งทั้งปวงมีลักษณะเป็นความทุกข์ ทรมานอยู่ในตัวมันเอง มีลักษณะดูแล้วน่าชิงน่าเบื่อ น่าระอาทั้งนั้น ที่ว่าเป็นอนัตตา เป็นการบอกให้รู้ว่า บรรดาสิ่งทั้งปวง ไม่มีอะไรที่เราควรจะไปยึดถือด้วยจิตใจว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา ถ้าไปยึดถือก็ต้องเป็นทุกข์ ท่านว่าลักษณะสามัญนี้ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมากกว่าคำสอนอื่นๆ และว่าความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งทั้งหลายนี้ มีสอนกันมาก่อนพระพุทธเจ้า แต่ไม่ได้ขยายความลึกซึ้งเหมือนพระพุทธองค์ เรื่องทุกข์ก็เช่นกัน ไม่ลึกซึ้งถึงที่สุด ไม่ประกอบด้วยเหตุผล และไม่สามารถชี้ถึงวิถีดับทุกข์ที่สมบูรณ์จริงๆ ได้ เพราะยังไม่รู้จักทุกข์อย่างเพียงพอ เท่ากับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ความเบื่อมี 2 ชนิด

(1) เบื่อโลกเพราะอำนาจกิเลส (เบื่อแล้วรู้สึกหดหู่) ลักษณะคือ จะเบื่อเมื่อการทำงานไม่ดี เบื่อเมื่อทะเลาะเบาะแว้งกับผู้อื่น เบื่อเมื่อเจ็บป่วย เบื่อเมื่อผิดหวังในความรัก เบื่อเมื่อเสียเงิน หรือเบื่อในเวลาารู้สึกไม่ได้ตั้งใจ แต่เมื่อเจอสิ่งที่รู้สึกพอใจเมื่อไหร่ใจก็จะฟูขึ้นมาอีก เมื่อเจอคนที่คิดว่าใช่ เมื่อได้เงินเพิ่ม เมื่อได้กินอาหารอร่อยๆ จากที่เบื่อๆ ความรู้สึกดีก็จะพุ่งสูงขึ้นมาอีก ความเบื่อทำนองนี้ล้วนมีอยู่ในคนทั่วไป ที่จริงไม่ใช่อาการเบื่อโลก แต่เป็นอาการเบื่อชีวิตที่ไม่ได้ตั้งใจเสียมากกว่า ความเบื่อชนิดนี้ เมื่อเบื่อแล้วก็จะหาทางแก้เบื่อไปเรื่อยๆ เช่นออกไปเที่ยว ฟังเพลง ดูหนัง หาเพื่อนคุยด้วย ทำสิ่งบันเทิงต่างๆ เป็นความเบื่อที่มีผลทำให้จิตใจซึ้นๆ ลงๆ อยู่ตลอดเวลา ยิ่งเบื่อยิ่งฟุ้งซ่านกิเลส ไม่ได้เป็นความเบื่อโลกที่ทำให้เข้าหาธรรมะแต่อย่างใด

(2) เบื่อโลกเพราะอำนาจปัญญา (เบื่อแล้วรู้สึกเบิกบาน) ลักษณะคือ จะรู้สึกเห็นโลกไปตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดๆ ล้วนไม่มีความแน่นอน ได้มาวันนี้ก็เสียไปวันหน้า ดีใจ

วันนี้ก็ทุกข์ใจวันหน้า ถูกชื่นชมวันนี้ก็อาจถูกนิทาในวันข้างหน้า เมื่อมีความผูกพันกับสิ่งใด ก็เห็นโทษของการเอาจิตไปผูกกับสิ่งนั้น ความเบื่อในลักษณะนี้เป็นความเบื่อที่เกิดจากปัญญา รู้แจ้ง จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ นำความจริงของชีวิตมาพิจารณาบ่อยๆ หรือเกิดจากการทำวิปัสสนาบ่อยๆ จนเกิดนิพพิทาญาณ ซึ่งเป็นญาณที่ทำให้มนุษย์เห็นโทษภัยของการเวียนว่ายตายเกิด

เมื่อมนุษย์ผู้หนึ่ง เกิดความเบื่อหน่ายในระดับปัญญาแล้ว อารมณ์ต่างๆ ของบุคคลนั้น จะไม่ขึ้นสูงสุด ไม่ลงต่ำสุด แต่จะมันคงอยู่ในความเป็นกลาง ไม่ยินดีในร้ายในสิ่งต่างๆ ไม่มีการลุกขึ้นไปทำอะไรเพื่อหลบหลีกความเบื่อหน่าย แต่จะใช้สติพิจารณาถึงที่มาที่ไป จนเห็นความจริงว่า จิตที่เคยหลงยึดสิ่งต่างๆ ได้คลายตัวเบาบางลงไป

ความเบื่อด้วยปัญญานี้ไม่ได้ทำให้เกิดความหดหู่ แต่ทำให้เกิดความเบิกบานใจ ว่าตนเองได้วางใจอยู่เหนือโลก พระพุทธเจ้าเรียกว่า เป็นผู้มึนจิตตื่นจากโลก ความเบื่อโลกด้วยปัญญานี้ นำมาซึ่งความสนใจทางธรรม ทำให้บุคคลผู้นั้นมีกำลังใจในการปฏิบัติภาวนามากขึ้น ทำให้มีโอกาสสยุดิภพชาติได้ในภายหน้า

ความเบื่อแบบแรก ถ้าเป็นไปได้ก็อย่าทำให้เกิด หรือเกิดน้อยที่สุด ความเบื่อแบบที่สอง เป็นความเบื่อที่พระพุทธเจ้าสนับสนุนให้ทำให้เกิดเพราะเมื่อเกิดแล้ว ก็จะมีความเท่าทันโลก ทำให้มีโอกาสได้พบกับความสุขที่แท้จริงต่อไป

4) กฎระเบียบความเป็นพระสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา แต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไปอย่างสิ้นเชิง แม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลกและท้ายที่สุดก็ย้อนกลับ มาเป็นคุณต่อสังคมไทยอยู่นั่นเอง บทบาทพระภิกษุสงฆ์ไทยที่มีต่อสังคมนั้น เป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่า ท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณนาได้ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มาร่วมกับ สถาบันพระมหากษัตริย์ สืบทอดวัฒนธรรมอัน ดิงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป จึงทำให้พระสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา มีกฎระเบียบทางโลกที่ไม่สามารถทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่เช่นการเดินทาง ต้องมีคนขับรถให้ การทำธุรกรรมการเงินก็ไม่สะดวกสบาย และอื่นๆที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้บางท่านต้องลาสิกขาออกไปเพื่อง่ายต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า การดำรงสมณเพศนั้นแม้จะเป็นอุดมเพศ เป็นเพศที่เหมาะสมต่อการพ้นทุกข์ แต่การดำรงสมณเพศในยุคปัจจุบันนั้นค่อนข้างยากลำบาก จึงทำให้จำนวนพระภิกษุสามเณรลดลงอย่างต่อเนื่อง การจะดำรงสมณเพศอยู่ต่อไปหรือไม่มีปัจจัยเกื้อหนุนอยู่หลายประการ และก็มีอุปสรรคหลายอย่างเช่นเดียวกันที่ทำให้พระสงฆ์ไม่สามารถดำรงสมณเพศอยู่ได้ ซึ่งสามารถจำแนกให้เห็นเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

บทสรุป

เหตุปัจจัยอุปสรรคในการดำรงสมณะเพศไม่ยั่งยืน จากพฤติกรรมการใช้ปัจจัย 4 ส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพที่ไม่แข็งแรง และขาดการดูแลจากคณะสงฆ์ ยังมีปัจจัยที่พระสงฆ์ต้องดูแลครอบครัวคือบิดา มารดา ที่ส่งเสริมให้บุตรได้มาบวชในพระพุทธศาสนา แล้วเมื่อบิดา มารดา ยังลำบากในการหาทรัพย์ ขาดบุตรสืบวงศ์สกุล พ่อแม่เลยมาปรารภกลับบุตรที่ได้มาบวชในบวรพระพุทธศาสนา เลยเป็นอุปสรรคในการดำรงสมณะเพศ ส่วนพระสงฆ์บางท่านก็

เกิดจากความเบื่อหน่ายในเพศสมณะ เช่น กฎระเบียบคณะสงฆ์ กฎหมาย และกฎจารีตประเพณี และอื่นเป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

เนื่องจากสถาบันศาสนาเป็นสถาบันหลักของชาติ มีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนและเป็นสัญลักษณ์ของสถาบันนี้ แต่จากสถิติของพระสงฆ์ในแต่ละปีทำให้เห็นว่า จำนวนพระสงฆ์ลดลงเรื่อยๆ และลดลงอย่างต่อเนื่องทุกปี นโยบายของภาครัฐมีส่วนทำให้จำนวนของผู้บวชลดลงยังไม่พอ ยังทำให้ผู้ที่บวชแล้วจำเป็นต้องลาสิกขาบวชออกไปก็มีเยอะ การส่งเสริมพระภิกษุสามเณรโดยการอุปถัมภ์ของภาครัฐจะสามารถทำให้จำนวนผู้ดำรงสมณเพศเพิ่มมากขึ้น เช่น สิทธิการรักษาพยาบาลของบิดามารดาของพระสงฆ์ เป็นต้น เพราะพระสงฆ์จำนวนมากมีความจำเป็นที่จะต้องลาสิกขาไปประกอบอาชีพเพื่อหาเงินเลี้ยงดูบิดามารดา ทั้งๆ ที่ไม่อยากจะลาสิกขา เพราะพระสงฆ์เมื่อเข้ามาบวชทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอันเป็นสาธารณประโยชน์แล้ว แต่ก็ยังไม่พ้นจากความรับผิดชอบต่อบิดามารดา ความเป็นนักบวชไม่สามารถเลี้ยงดูทางกายได้แล้ว ยังไม่สามารถอุปถัมภ์ทางด้านปัจจัยในยามที่บิดามารดาเจ็บป่วยด้วย หากรัฐมีนโยบายที่ครอบคลุมในส่วนนี้ จะทำให้พระสงฆ์มีกำลังในการดำรงสมณะเพศเพื่อพระพุทธศาสนาได้นานยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจต้องกำหนดคุณสมบัติไว้ด้วย เช่น พระสงฆ์ที่บวชเกิน 20 พรรษา มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ บิดามารดาถึงจะได้รับสิทธินี้ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาถึงแนวโน้มการคงอยู่ของพระสงฆ์สามเณร เพื่อกำหนดนโยบายพัฒนาและแก้ไขปัญหาการลาสิกขาแบบสมองไหล

บรรณานุกรม

- พระมหาทวี วิจารณ์. (2560). “การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. 6 (1): 15-25.
- มณี พะยอมยงค์. (2537). **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานิตย์ จุมปา. (2548). “สังคมและความประพฤติ”. **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.